

**"BABEȘ-BOLYAI" UNIVERSITY CLUJ-NAPOCA FACULTY
OF ORTHODOX THEOLOGY**

Doctoral School of Theology "Isidor Todoran"

**PETRU EMANOIL EFESIU AND THE
IMPORTANCE OF HIS WORK FOR
THE CHURCH MUSIC OF BYZANTINE
TRADITION IN THE ROMANIAN
COUNTRIES**

Summary

Scientific coordinator:

Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu

Phd student:

Pr. Marius Militaru

Cluj-Napoca

2021

CONTAINED

ARGUMENT - p. 6

STAGE OF RESEARCH - p. 7

I. HISTORICAL FRAMEWORK

I.1. The general historical context. Ottoman Empire. The situation of the Greeks and the Ecumenical Patriarchate - p. 13

I.2. The Phanariote reigns in the Romanian Principalities at the beginning of the XIX-th century – p. 17

I.3. Greek influence in the Romanian Principalities - p. 21

I.4. The situation of the Romanian Orthodox Church during the Phanariot period - p.25

I.5. Education in the Romanian Principalities at the end of the Phanariote era - p.31

I.6. Pattern - p.38

I.7. Church music in the Romanian Principalities between the XVIII-XIX centuries - p.45

II. THE LIFE AND ACTIVITY OF PETRU EFESIU. PRECURSORS.

II.1. The Christish Reform. The general framework. The reformers of Byzantine semiography – Hrisant de Madytos Karamallis (1770-1840/46), Grigorie the Levite (c. 1778-23 Dec. 1821), Hurmuz Gheorghiu (1770-1840) - p.55

II.2. Dionysius Fotino (Διονύσιος Φωτεινός) – the main forerunner of Petru Efesiu - p.59

II.3. Biographical data - p.69

II.4. The school of music at the Church of St. Nicholas Șelari - p.74

II.5. The typographical activity of Petru Efesiu - p.82

II.6. The alphabetical system of Petru Efesiu - p.95

III. THE SEQUELS OF PETRU EFESIU. THE HISTORICAL FRAMEWORK AFTER THE REVOLUTION OF 1821

III.1. Tudor Vladimirescu's revolution - p.101

III.2. The Orthodox Church in Wallachia during the reigns of the earth - p.104

III.3. The Orthodox Church of Moldova during the reigns of the earth - p.107

III.4. Costache Chiosea († April 26, 1842) - p.112

III.5. Panaiot Enghiurliu - p.114

III.6. Bishop Chesarie Căpățână (1784-1846) of Buzau (1825-1846) - p.116

III.7. Macarie Ieromonahul (1770-1836) - p.120

III.8. Anton Pann (1796-1854) - p.127

IV. CIRCULATION OF THE WORKS OF PETRU EFESIU

IV.1. Manuscripts - p.139

IV.2. Prints - p.151

IV.3. Catalog of the works of Petru Efesiu - p.154

IV.4. Petru Manuil Efesiu (1840). Protopsalt, Teacher of psaltic music, composer, pioneer of psaltic printing - p.166

V. MUSICAL ANALYSIS

V.1. Analysis of the stihiraric genus - p.192

V.2. Analysis of the dandelion genus - p.196

V.3. Irmological genus analysis - p.199

V.4. Translation analysis in Romanian language - p.200

Keywords: Petru Efesiu, church music, Romanian Principalities, hrisantic reform, precursors, School of Șelari, psaltic printing house, circulation of works

Synthesis of the main parts of the work:

The work petru Emanoil Efesiu and the importance of his work for the church music of Byzantine tradition in the Romanian countries is the fruit of my preoccupations for the life, activity and work of Petru Efesiu, a concern that has manifested itself to me since the professional evolution brought me to the place where he once supposedly was, respectively a singer in the right pew of the Metropolitan Cathedral in Bucharest, as well as by participating in several concerts in Greece, where I came into direct connection with the living legacy of this psalt, to which I considered it appropriate, in the vision of posterity, to worship this work.

In choosing the theme, I started from the fact that the period of about five years in which the school operates and – subsequently – the printing house led by the psalt originally from The New Ephesus represents, in my vision, the moment of foundation of the current Romanian psaltichia, by transposing a significant number of compositions in the new sistima, the printing of the first books of church music and the formation in the spirit of reformation of some of the

most important psalters, such as Macarie the Hieromonk, Anton Pann, Costache Chiosea, Panaiot Enghiurliu and others. At the same time, Petru Efesiu's contribution to the edification of the modern Romanian psaltichia is so significant that it cannot be quantified, given that he is the one who introduced in Wallachia the new sistimă, later spread throughout the Romanian space through his disciples, as well as the manuscripts and prints containing his works. Also, the prints themselves represent the most valuable legacy that this psalt originally from the New Ephesus left to posterity, as the founder of the Eastern musical pattern.

The treatment of the work in a musical and historical manner gives our research a high degree of novelty, not only through the case analysis we propose – the selected songs being, until now, studied by musicologists from the perspective of their structural parameters – but also by reference to the historical and cultural dimension that the activity of Petru Ephesi had. Although there is in the specialized literature a tradition of the monographic approach of the life, work and activity of the protopsalts who worked in the Romanian Principalities, Moldavia and Transylvania, in terms of the personality and work of Petru Efesiu, the specialized bibliography to which I had access focuses only some aspects of his entire activity, such as the evolution of the printing press from the middle of the eighteenth century until the founding of Petru Efesiu's printing house inside the Saint Ephesus church inside the Saint Church Nicolae Șelari, (Nicolae Iorga: 1969; Nicolae Cartoian: 1929; 1938; George Călinescu: 1988), respectively the studies of Metropolitan Titus Simeleia: 1965; Toma G. Bulat: 1969; as well as Daniela Lupu's most recent: 2014. To these are added the general works, very useful in terms of chronological, event and bibliographic orientation, of which the most representative under the History of Music in Romanians of P. Nițulescu (ed.) 1939; Mihail Gr. Poslușnicu: 1928; Octavian Lazăr Cosma: 1974; Gheorghe C. Ionescu: 2003; Fr. Nicu Moldoveanu: 2010; Dictionarul muzicii bisericești la români, made by a team of reputed researchers in the field of psaltics and liturgicals: Fr. Nicu Moldoveanu, Fr. Nicolae Necula, Fr. Vasile Stanciu and Arhid. Sebastian Barbu-Bucur: 2013.

The bibliography dedicated directly to the main subject of the work is at least restricted, the personality of Petru Efesiu having so far no conclusive biography, either in the Romanian language or in foreign languages. The first mention of the psalt originating from New Ephesus in the academic literature dates back to 1890, which is included in the work of the Greek historian Gheorghios I. Papadopoulos, Συμβολαι εις την ιστοριαν της ημιν εκκλησιαστικης μουσικης, published in Athens. In Romanian, the first mentions of Ephesus belong to Anton Pann: 1846;

and George Dem. Teodorescu: 1904. The first scientific study in the Romanian language that includes it is represented by "The life and activity of the singing teacher Macarie Ieromonahul" of the father professor Nicolae M. Popescu (1908), who consecrated to him the following year also a study dedicated to his alphabetical notation: "The alphabetical musical notation of Petru Efesiu": 1909. The more recent period presents some developments in the study of the personality and work of the founder of the psaltic pattern, respectively a scientific communication of the Greek byzantinologist Gregorios Th. Stathis, sent to the XIV Congress of Byzantine Studies (1974) and entitled "I sistemi alfabetici di scrittura musicale per scrivere la musica bizantina nel periodo 1790-1850", respectively the most extensive presentation of his work so far, represented by the introductory study of the researcher Emmanouil St. Giannopoulou - "Πέτρος Μανουήλ Εφισιος (1840). Πρωτοψαλτης, διδάσκαλος της Ψαλτικής, μελοποιός, πρωτοπόρος της ψαλτικής τυπογραφίας" – at volume ΠΕΤΡΟΥ ΜΑΝΟΥΗ ΕΦΕΣΙΟΥ (†1840) ΠΟΛΥΕΛΕΟΙ ΚΑΙ ΕΚΛΟΓΕΣ ΑΝΑΣΤΑΣΙΜΑ ΕΘΘΙΝΑ ΔΟΞΑΣΤΙΚΑ (Thessalonica, 2019).

Given these bibliographical shortcomings regarding the biography and activity of the one whom I consider one of the main founders of the modern Romanian psaltichia, I started, in the present research, to investigate the fund of manuscripts containing the musical works of Petru Efesiu, kept in the Library of the Romanian Academy in Bucharest, in order to form a coherent image of the circulation and evolution of his compositions during the XIX-XX centuries. We have also put together several musical analyses in order to define more clearly the compositional style of the one who introduced the new sistima in Wallachia.

Regarding the historical framework presented in the first chapter, we can say that the epoch in which the psalt and composer Petru Efesiu (ca. 1770-1840) activates the period of decline of the Ottoman Empire, the affirmation of the Greek national current and the final phase of the Phanariote reigns, respectively the beginning of the earthly reigns in the Romanian Principalities. Although the Greeks – especially those from Constantinople – played an important political role within the Turkish state, its cultural climate, with the restrictions imposed by Islamic law and the often persecutions directed against other religions, determined several of them to head to the Danubian Principalities, starting with the seventeenth century, forming here real hotbeds of Greek culture. The support that some of the Phanariot principles gave to the development of psaltic education was not limited to the schools in the Romanian Principalities,

but also targeted Constantinople, where since the nineteenth century, following the contact with the principles of enlightenment, there are more and more tendencies to simplify and clarify the old Cucuzelian system, illustrated by some psalts such as Petru Lampadarie the Peloponnesian, Jacob the Protopsalt or George the Cretan. The current that proved to be the most pronounced in this regard was the reform called "christisantic", after one of its promoters, Metropolitan Chrysantus of Madytos Karamallis, who together with Grigorie the Protopsalt or Levite and hartofilax Hurmuz Gheorghiu elaborated between 1805-1814 a new semigraph, much simplified, as well as a new theory of psaltic music, by setting the intervals between sounds or fixing the execution times of the songs.

In the second chapter, The Life and Activity of Petru Efesiu. The forerunners, we note that the spread of the new system began by its teaching by the three reformers within the Great School of the Patriarchate of Constantinople, which also enjoyed the support of the ruler Ioan Gheorghe Caragea and during which he completed his training as a musician Petru Efesiu, who was later sent by his masters to propagate the new sistima in Wallachia, in 1816. His arrival in the capital of Wallachia was preceded by that of another outstanding representative of the psaltichia of the early nineteenth century, the serdary Dionysius Fotino (1777-1821). Originally from the Peloponnesus, he had also studied in Constantinople, where he had arrived too early to become closely acquainted with the work of the reformers, although most likely their innovations were not foreign to him, since the researchers of his work claim that he used an intermediate system of notation between the old and the new semi-ography.

The work carried out by this representative of the last wave of Byzantine emigration to Wallachia is extremely extensive, including the literary, historical, political and, obviously, musical fields. His main merit in the case of the latter is represented by the formation of valuable disciples, such as the bishop Chesarie Căpățână of Buzau and Anton Pann, who later collaborated with Petru Efesiu, respectively by the composition of several musical works, whose original manuscripts remained in the family's preserve, while the works themselves, such as the New Doxastar, The new Anastasimatar or individual compositions were Romanian and edited by his disciples or their followers. Regarding his teaching career, Dionisie Fotino has been teaching since his arrival in Wallachia, but he retires at the time of the opening of Petru Efesiu's school, which proves both the fact that they had known each other and the consideration that the psalt originally from the Peloponnesus had for his fellow scholar, of an age close to him. The

period of Petru Efesiu's activity in Muntenia represents the best documented part of his biography, the documents attesting to the fact that, like Fotino, he was well received by the political and cultural elites of the country, including the ruler Ioan Gheorghe Caragea, who appoints through a charter of June 17, 1817 the great vornic Grigore Băleanu as ephore of the school founded near the Bucharest church of Saint Nicholas Șelari.

Also related to the simplification of the teaching activity and the uiring of the educational process, as well as to The Ephesus' desire to popularize the new compositions is his unprecedented effort to set up a printing house with musical characters, the first in the entire Orthodox East. It was designed starting with 1817, so since the opening of the school, and was brought to fruition in 1820, once the goldsmith Seraphim Christodulos realized the necessary characters and contributed, together with Petru Efesiu and Grigorie Razo, to the gathering of a capital of 10,500 thalers.

The two main works that appeared in this second private printing house in Wallachia, in 1820, are the New Anastasimatar of Petru Lampadarie the Peloponnesian, edited and added by Petru Efesiu, which includes the Vespers service on the eight voices, songs from the service of Utrenia and the Divine Liturgy, as well as the 11 luminânde and voscresnele, respectively the Doxastar in short of the same Peter Lampadarie, having three parts that present the Slavs of Vespers and of some feasts over the year, the Slavs and idioms of Vespers on Wednesdays and Fridays of Lent, and the Slavs from Praise for the Sundays of the Pentecostal period. Both works included a list of subscribers, among which there are several political and ecclesiastical personalities, which proves the interest aroused by them at the time, as well as their importance for the development of the psaltichia.

In the third chapter, the Followers of Peter Ephesus. The historical framework after the revolution of 1821, we have highlighted the fact that the events of 1821, marked by the revolutionary movement of Eteria, combined with that of Tudor Vladimirescu from Wallachia, as well as the reprisals of the Ottoman troops that followed them, thwarted the continuation of the initiatives of Petru Efesiu, who was already facing the poor distribution of his works. Being forced to take refuge in Transylvania, in Brasov, he witnessed in 1825 the bankruptcy of his printing house – the school courses ceasing, obviously, with the beginning of the "zavera". The tenacity of this psalt and composer was proved in the last part of his life by continuing the initiatives of propagation of musical works, by developing his own method of printing signs and

texts (hartography), through which he published the Second Tome of the Anthology (1830), as well as by the plans to establish a new printing house in collaboration with Bishop Chesarie of Buzau.

As for the Circulation of Petru Efesiu's works, in the Library of the Romanian Academy are kept several manuscripts from the nineteenth century that include compositions of Petru Efesiu. The largest number of songs of Petru Efesiu are contained in the four manuscripts written by his disciple, Dimitrios Theodoridis, in Bucharest, respectively Ms. nr. 1108 (1849), Ms. no. 1107 (1851), Ms. no. 541 (1853) and Ms. no. 1106 (1853), kept at the Ecclesiastical Museum in Sofia, Bulgaria. To these is added Ms. no. 1104 (about 1840), which includes several previously unknown songs of Petru Efesiu, respectively the Polyeleee of all the archdiocesan holidays, of those dedicated to the Mother of God and the saints, with a final sign that attests their composition of "the eternally mentioned professor Petros Efesios". Many of Peter's philosophies that have been published in alphabetical notation are also found in the New Method, as well as countless other chants that correspond to the manuscripts and works specific to this variety. In a few cases he uses some of the established forms (especially the temporal characters) which, later, we see that they were abandoned or simplified by the Three Teachers (Petru Efesiu being already in Bucharest). On the other hand, there are several compositions of Ephesus that are known only in alphabetical notation, given that to this day they have not been identified in the manuscripts of the New Sístime.

The intense activity and special personality of Petru Manoil Efesiu placed him among the most famous musicologists of the half of the 19th century. In particular, his dedication to creating a typography of psaltics, his execeptional and didactic activity in Vlahia (Wallachia) as well as his compositional work; these are three elements that place him and make him worthy of remembrance in the history of psaltic technique. His musical education began with the traditional teachers of Ionia and Constantinople and he himself transmitted authentic dimensions and psaltics in Vlahia (Wallachia), being decisively involved in the way of adjusting the classical songs in the language of Romanian. In parallel, he created his own style of singing, most likely influenced by musical traditions of Vlach, local traditions of Vlach. It covered a large number of church services, showing a special preference over the composition in the 7th diatonic voice. There are indeed many situations in which the chants that clearly intervene in the limited church space and otherwise require execeptional interpretations. But there are many and the most

ecclesiastical songs, all with particularly expressive attributes and which constantly seek to highlight the poetic word. His work is very interesting and is made available to everyone. His poetic-musical production, in particular, deserves to be published and put into liturgical use, to the extent possible, but also compatible with the purposes of psaltic music.

Regarding the Musical Analysis, we analyzed from a musical point of view several works belonging to the stihiraric genre: "How many in Christ have you baptized..."; papadic genus: "The Cherub"; irmological genus: "Antiphon II". At the same time, we translated into Romanian language and analyzed from a musical point of view the work "The Fog of the Holy Fathers".

From the point of view of the compositional structure, many songs have an ecclesiastical character, are very well studied, delightful and very expressive, but nevertheless there are also many secular, personal notes from outside the church space. The melodic extent of the compositions is large, since there are enough situations in which it also reaches the octave of the diapason (such as in the Stihologies for certain Pious, di-Ga), or even exceeds it (such as in the Stihologia of the Exaltation of the Holy Cross: vu-Vu). Several chromatic notes are imposed at different points of the melos, depending on the links between the word and the melos and according to the expressive disposition of the composer, while the use of the nuances by the composer and, of course, of the clitón range (nisabur scale), are the most common elements. In many situations, Ephesus uses digorgons and trigorgons with a dot, which gives a dancing dimension to his songs and imprints an aesthetic devoid, however, of the patriarchal severity of the chants of the 18th century; his work also carries that special touch, unique, worthy of study, of great value in the art of psaltic music.

Special accents, emphatically in the lexical meaning, through impressive descents or ascents of the melos, we observe on certain words or stiches from the Psalms (such as "mountain-earth", "the voice of thunder", or "earthquake", "the abyss of the sea", "the middle of the earth", accentuated in low vu; for words such as: "pray", "beg you", "ask", "intercede", "merciful", the author prefers a chromatic, soft or hard voice; then he uses in the scales techniques of imitating natural phenomena, such as the movement of air, the wind. All these techniques are meant to imprint on the work of Ephesus an art character and to constitute a reference point in the art of psaltic music.

Regarding the interpretation of Petru Efesiu's plays, we note that they require a special approach from the singer and a high degree of understanding of the melos and the integral course

of the singing, through special attention to the accents, the breath, the stretching, aspects that are not found in the consecrated musical compositions.

The arrival of Petru Efesiu and his pioneering activity in the field of music in Wallachia are therefore both a natural consequence of the political and cultural developments in the South-East European space of that period, as well as a providential event. His personality was ample enough to allow both the implementation of innovations in the field of church music and the formation of several disciples whose talents and abilities allowed their large-scale dissemination – as evidenced by the extensive circulation of the works of Petru Efesiu, both in manuscripts and through prints – and their rapid evolution to the next natural step, that of transposing the songs into the language of the Romanian.

BIBLIOGRAPHY

SOURCES:

Izvoare privitoare la istoria monahismului românesc. Secolele XVI-XXI, editura Doxologia, Iași, 2011.

Casian CERNICANUL, *Istoriile sfintelor monastiri Cernica și Căldoroșani*, Editura Arhiepiscopiei Bucureștilor, București, 1988.

Dionisie FOTINO, *Istoria generală a Daciei sau a Transilvaniei, Țării Muntenesi și a Moldovei*, traducere George Sion, editura Valahia, București, 2008.

FILIMON, Nicolae, *Ciocoii vechi și noi*, editura Minerva, București, 1990.

GHICA, Ion, *Scrisori către V. Alecsandri*, ed. Radu Gârmacea, editura Humanitas, București, 2014.

MOISESCU, Titus, *Macarie Ieromonahul. Opere I. Teoriticonul*, Editura Academiei RSR, București, 1976.

MOISESCU, Titus, *Prolegomene bizantine*, vol. I, Editura Muzicală, București, 1985.

PANN, Anton, *Bazul teoretic și practic al muzicii bisericești sau gramatica melodică*, București, 1847.

POTRA, George, *Documente privitoare la istoria orașului București (1654-1821)*, Editura Academiei Române, București, 1964.

DICTIONARIES, ENCYCLOPEDIAS

Dicționarul literaturii române de la origini la 1900, Editura Academiei RSR, București, 1979.

Domnitorii și ierarhii Țării Românești. Ctitoriile și mormintele lor, editura Cuvântul Vieții, București, 2009.

Enciclopedia Ortodoxiei Românești, editura Basilica, București, 2010.

Istoria literaturii române de la origini la 1900, Editura Academiei RSR, București, 1979.

CĂLINESCU, George, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, editura Minerva, București, ²1988.

COSMA, M. Octavian-Lazăr, *Hronicul muzicii românești*, vol. II, București, 1974.

COSMA, Viorel, *Muzicieni din România. Lexicon*, vol. 2, Editura Muzicală, București,

IONESCU, Gheorghe C., *Muzica bizantină în România. Dicționar cronologic*, Editura Sagittarius, București, 2003.

IVAȘCU, George, *Istoria literaturii române*, Editura Științifică, București, 1969.

JULIAN, John, *A Dictionary of Hymnology, Setting Forth the Origin and History of Christian Hymns of All Ages and Nations*, vol. I, Chizine Publishing, Londra, 2017.

LECCA, Octav-George, *Familiiile boierești române*, editura Libra, Muzeul Literaturii Române, București, 1999.

MOLDOVEANU, Pr. Nicu; NECULA, Pr. Nicolae; STANCIU, Pr. Vasile; BARBU-BUCUR, Arhid. Sebastian (eds), *Dicționar de muzică bisericească românească*, editura Basilica, București, 2013.

NIKOLAKOPOULOS, *Imnografia ortodoxă la început și astăzi – dicționar de termeni liturgici și imnologici*, București, 2015.

PĂCURARIU, Pr. Mircea, *Dicționarul teologilor români*, Editura Univers Enciclopedic, București, 2005.

PETCU, Ierom. Marcu; LIHĂNCEANU, Nicolae; PINTILIE, Pr. Adrian; CREȚU, Ramona-Anca, *Pagini din istoria monahismului ortodox în revistele teologice din România*, vol. I – *Personalități*, Editura Bibliotecii Naționale a României/Editura Mitropolit Iacov Putneanu, București-Putna, 2011.

PREDESCU, Lucian, *Enciclopedia Română*, Editura Cugetarea, București, 1940.

STOICA, Lucia; IONESCU-GHINEA, Neculai (eds), *Enciclopedia lăcașurilor de cult din București*, vol. I, Editura Universalia, București, 2005.

STOICESCU, Nicolae, *Dicționar al marilor dregători din Țara Românească și Moldova*, editura Minerva, București, 1971.

ȚIPĂU, Mihai, *Domnii fanarioți în Țările Române, 1711-1821. Mică enciclopedie*, editura Omonia, București, ²2008.

GENERAL WORKS:

ANTONOVICI, Ioan; CREȚU, Grigore, *Tipografiile, xilografiile, librăriile și legătoriile de cărți din Bârlad*, Imprimeria Statului, București, 1909.

BARBU-BUCUR, Arhid. Sebastian, *Cultura muzicală de tradiție bizantină pe teritoriul României în secolul XVIII și începutul secolului XIX și aportul original al culturii autohtone*, București, 1989.

BĂLAN, Arhim, Ioanichie, *Pateric românesc ce cuprinde viața și cuvintele unor sfinți și cuvioși părinți ce s-au nevoit în mânăstirile românești (secolele IV-XX)*, Editura Arhiepiscopiei Tomisului și Dunării de Jos, Galați, ²1990.

BEZVICONI, George, *Necropola Capitalei*, București, 1972.

BODOGAE, Pr. Teodor et alii (eds), *Istoria bisericească universală*, vol. II, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 1956.

BREAZUL, George, *Patrium*, Craiova, 1941.

CERNĂTESCU, Cătălin-Alin C., *Tradiția muzicală a irmoaselor calofonice în limba română (secolele XVIII-XXI)* (teză de doctorat), Universitatea Națională de Muzică din București, București, 2019.

CIOBANU, Gheorghe, *Izvoare ale muzicii românești*, vol. 2 – *Muzică Instrumentală, vocală și psaltică din secolele XVI-XIX*, București, 1984.

COCORA, Pr. Gabriel, *Tipar și cărturari*, Editura Litera, București, 1977.

CONSTANTINIU, Florin, *Constantin Mavrocordat*, Editura Militară, București, 1985.

CONSTANTINIU, Florin, *O istorie sinceră a poporului român*, editura Univers Enciclopedic, București, ³2002.

COTAN, Constantin Claudiu, *O pagină din viața religioasă a orașului București*, Editura Universitară, București, 2015.

DAN, Ilie, *Anton Pann*, editura Albatros, București, 1989.

DINU, Tudor, *Bucureștiul fanariot*, vol. III – *Viață cotidiană, divertisment, cultură*, editura Humanitas, București, 2020.

DJUVARA, Neagu, *Între Orient și Occident. Țările române la începutul epocii moderne*, traducere Maria Carpov, editura Humanitas, București, 2006.

FLOREA, Pavel Mircea; NEGREANU, Aurelian-Cătălin; ANDRONESCU-BUZĂU, Pr. Grigore, *Vechile biserici ale Bucureștiului. Biserica Sfântul Nicolae din Șelari*, editura Blueprint International, București, 2003.

FLORESCU, George D., *Din vechiul București. Biserici, curți boerești și hanuri între anii 1790-1791 după două planuri inedite*, București, 1935.

FURTUNĂ, Dumitru, *Chesarie, episcopul Buzăului. Viața și meritele sale*, București, 1913.

FURTUNĂ, Dumitru, *Preoțimea românească în secolul al XVIII-lea, starea ei culturală și materială*, editura Neamul Românesc, Vălenii de Munte, 1915.

GEORGIAN, Pamfil C., *Chesarie, episcopul Buzăului*, Buzău, 1946.

GIURESCU, Constantin C., *Istoria Bucureștilor*, editura Vremea, București, 2009.

HAGIU, Ieremia, *Biserica Română în Epoca Fanarioșilor*, București, 1898.

IONESCU, G.M., *Influența culturii Grecesci în Muntenia și în Moldova cu privire la biserică, școlă și societate (1359-1873)*

IONESCU, Ștefan, *Bucureștii în vremea fanarioșilor*, editura Dacia, Cluj, 1974.

IONNESCU-GION, G.I., *Istoria Bucurescilor*, Stabilimentul Grafic I.V. Socecu, București, 1899.

IONNESCU-GION, G.I., *Portrete istorice*, Editura Librăriei H. Steinberg, București, 1894.

IORGA, Nicolae, *Bizanț după Bizanț*, traducere Liliana Iorga-Pippidi, editura Gramar, București, 2002.

IORGA, Nicolae, *Istoria Bisericii românești și a vieții religioase a românilor*, vol. II, Editura Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice, București, ²1932.

IORGA, Nicolae, *Istoria Bucureștilor*, Ediția Municipiului București, București, 1939.

IORGA, Nicolae, *Istoria literaturii române în secolul al XVIII-lea (1688-1821)*, vol. I, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1969.

LUPU, Daniela, *Tiparul și cartea din Țara Românească în epoca domniilor fanariote (1716-1821)*, Editura Muzeului Municipiului București, ²2014.

MANOLE, Ion, *Anton Pann*, Editura de Stat pentru Literatură și Artă, București, 1954.

MATEESCU, Constantin, *Drumurile lui Anton Pann*, Editura Sport-Turism, București, 1981.

MEHMED, Mustafa Ali, *Istoria turcilor*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1976.

MILOȘESCU, Pantelimon; Trifu, Pr. Narcis, *Trecutul îndepărtat al unor biserici bucureștene, în legătură cu sentimentul religios la meșteșugarii și neguțătorii bucureșteni de odinioară*, editura Tridona, București, 2009.

MITROFANOVICI, Pr. Vasile; TARNAVSCHI, Teodor; COTLARCIUC, †Nectarie, *Liturgica Bisericii Ortodoxe. Cursuri universitare*, Editura Consiliului Eparhial Ortodox Român din Bucovina, Cernăuți, 1929.

MOHANU, Constantin (ed.), *Anton Pann. Între spiritul balcanic și mirajul Europei*, editura Ager, București, 2005.

MOHANU, Constantin (ed.), *Anton Pann. Între spiritul balcanic și mirajul Europei*, editura Ager, București, 2005.

MOLDOVEANU, Pr. Nicu, *Istoria muzicii bisericești la români*, editura Basilica, București, 2010.

MUCENIC, Cezara, *Străzi, piețe, case din vechiul București*, editura Vremea, București, 2004.

NIȚULESCU, P., *Muzica românească de azi*, București, 1939.

OFRIM, Alexandru, *Străzi vechi din Bucureștii de azi*, editura Humanitas, București, 2011.

OLTEANU, Radu, *Bucureștii în date și întâmplări*, editura Paideia, București, 2002.

OPREA, Gabriel Constantin, *Cântarea bizantină în Bucureștiul veacului al XIX-lea. Școli și reprezentanți*, Editura Muzicală, București, 2016.

PAPACOSTEA, Victor; Regleanu, Mihail, *Seminarul Central. 1836-1936. Documentele întemeierii*, Tipografia „Bucovina”, București, 1938.

PANȚĂRU, Grigore, *Notația și ehurile muzicale bizantine*, București, 1971.

PAPAZOGLU, Dimitrie, *Istoria fondării orașului București*, Editura Curtea Veche, București, 2005.

PARUSI, Gheorghe, *Cronologia Bucureștilor*, București, 2006.

PĂCURARIU, Pr. Mircea, *Cultura teologică românească*, editura Basilica, București, 2011.

PĂCURARIU, Pr. Mircea, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. III, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1994.

PIPPIDI, Andrei, *Case și oameni din București*, vol. II, editura Humanitas, București, 2012.

PLĂMĂDEALĂ, †Antonie, *Nume și fapte în istoria culturii românești. Secolele XVII-XIX la Buzău*, Editura Episcopiei Buzăului, București, 1983.

POPESCU, Gheorghe, *Viața și activitatea lui Dionisie Romano episcop de Buzău, 1859-1873*, București, 1898.

POPESCU, Pr. Nicolae M., *Macarie psaltul. La o sută de ani de la moartea lui (1836-1936)*, București, 1936.

POPESCU, Pr. Nicolae M., *Preoți de mir adormiți în Domnul*, editura Basilica, București, 2015.

POPESCU, Pr. Nicolae M., *Viața și activitatea dascălului de cântări Macarie Ieromonahul*, Institutul de Arte Grafice Carol Göbl, București, 1908.

POSLUȘNICU, Mihail Gr., *Istoria Muzicii la Români*, Editura Cartea Românească, București, 1928.

POTRA, George, *Din Bucureștii de ieri*, vol. II, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1990.

STOICESCU, Nicolae, *Repertoriul bibliografic al monumentelor feudale din București*, editura Basilica, București, ³2017.

ȘERBĂNESCU, Pr. Florin, *Valori ale Ortodoxiei românești. Mănăstirea Căldărușani*, vol. I, editura Basilica, București, 2019.

ȘTEFĂNESCU, †Melchisedec, *Biografia Prea Sfințitului Dionisie Romano, episcopulu de Buzeu*, București, 1882.

TEODORESCU, Gheorghe Dem, *Viața și activitatea lui Antonu Panu, cu noțiuni despre istoricul muzicii orientale și despre Serdarulu Dionisie Fotino*, Tipografia Gutenberg, București, 1893.

URECHIA, V.A., *Istoria școlilor de la 1800-1864*, tom IV, Imprimeria Statului, București, 1901.

VIANU, Tudor, *Anton Pann*, Societatea de Științe Istorice și Filologice, București, 1955.

Wellesz, Egon, *A History of Byzantine Music and Hymnography*, Oxford University Press, ²1962.

XENOPOL, Alexandru D., *Istoria românilor din Dacia traiană*, vol. X – *Epoca fanarioșilor de la 1806 până la 1821*, editura Elf, București, 2009.

XENOPOL, Alexandru D., *Războaiele dintre ruși și turci și înrăurirea lor asupra Țărilor Române*, editura Albatros, București, 1997.

STUDIES, ARTICLES:

BARBU-BUCUR, Arhid. Sebastian, „Contribuția monahilor la promovarea muzicii românești. Psalți de seamă”, în: *Monahismul ortodox românesc*, vol. 2 – *Contribuții ale monahismului ortodox românesc la nivel național și internațional*, editura Basilica, București, 2016, pp. 987-1010.

BARBU-BUCUR, Arhid. Sebastian, „Învățămintul psaltic până la reforma lui Hrisant. Școli și propedii”, în: *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 3-4/1980.

BARBU-BUCUR, Arhid. Sebastian, „Manuscrisele psaltice în notație neobizantină care conțin propedii aflate în Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România”, în: *Glasul Bisericii*, nr. 9-10/1974, pp. 896-911.

BARBU-BUCUR, Arhid. Sebastian, „Naum Râmniceanu”, în: *Studii de muzicologie*, vol. IX, 1973.

BĂCILĂ, Ioan C., „Bucureștii în timpul lui Nicolae Mavrogheni”, în: *Bucureștiul vechi. Buletinul Societății Istorico-arheologice Bucureștii Vechi*, an I-IV, 1930-1934, pp. 26-29.

BĂLAN, Constantin, „Biserica”, în: Paul CERNOVODEANU; Nicolae EDROIU (eds), *Istoria Românilor*, vol. VI – *Românii între Europa clasică și Europa luminilor (1711-1821)*, Editura Enciclopedică, București, 2002, pp. 337-350.

BĂLAN, Constantin, „Domniile fanariote în Țara Românească și Moldova”, în: Paul CERNOVODEANU; Nicolae EDROIU (eds), *Istoria Românilor*, vol. VI – *Românii între Europa clasică și Europa luminilor (1711-1821)*, Editura Enciclopedică, București, 2002, pp. 442-499.

Bălan, Constantin, „Învățământul – Școlile psaltice și învățământul muzical în Țara Românească și Moldova”, în: Paul CERNOVODEANU; Nicolae EDROIU (eds), *Istoria Românilor*, vol. VI – *Românii între Europa clasică și Europa luminilor (1711-1821)*, Editura Enciclopedică, București, 2002, pp. 736-760.

BĂLAN, Constantin, „Tiparul”, în: Paul Cernovodeanu; Nicolae Edroiu (eds), *Istoria Românilor*, vol. VI – *Românii între Europa clasică și Europa luminilor (1711-1821)*, Editura Enciclopedică, București, 2002, pp. 761-774.

BERINDEI, Dan, „Dezvoltarea culturală în perioada 1821-1848”, în: Dan BERINDEI (ed.), *Istoria Românilor*, vol. VII, tom I – *Constituirea României moderne (1821-1878)*, Editura Enciclopedică, București, 2003, pp. 329-375.

BERINDEI, Dan, „Revoluția din 1821 în Principatele Române”, în: Dan BERINDEI (ed.), *Istoria Românilor*, vol. VII, tom I – *Constituirea României moderne (1821-1878)*, Editura Enciclopedică, București, 2003, pp. 21-48.

BOGDAN-DUICĂ, George, „Din vremea lui Anton Pann”, în: Constantin MOHANU (ed.), *Anton Pann. Între spiritul balcanic și mirajul Europei*, pp. 51-53.

BOLINTINEANU, Dimitrie, „Anton Pann”, în: Constantin MOHANU (ed.), *Anton Pann. Între spiritul balcanic și mirajul Europei*, p. 33.

BRADEA, Constantin, „Cronicile grecești și situația Bisericii românești în prima jumătate a secolului al XVIII-lea”, în: *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 5-6/1966, pp. 574-583.

BREAZUL, George, „Învățământul muzical în Principatele românești de la primele începuturi până la sfârșitul secolului XVIII”, în: *Pagini din istoria muzicii românești*, vol. 21, ed. Dan Firca, Editura Muzicală, București, 1970.

- BULAT, Toma G., „Danii românești pentru creștinătatea grecească puțin cunoscute”, în: *Glusul Bisericii*, nr. 3-4/1963, pp. 256-268.
- BULAT, Toma G., „Danii românești pentru Orientul creștin în epoca fanariotă târzie (1774-1821)”, în: *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 3-4/1974, pp. 412-424.
- BULAT, Toma G., „Din corespondența mitropolitului Moldovei și Sucevei Iosif Naniescu (1875-1902)”, în: *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 7-8/1975, pp. 944-961; *Mitropolia Moldovei și Sucevei*, nr. 10-12/1982, pp. 773-794.
- BULAT, Toma G., „Tipografia Mitropoliei Bucureștilor în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea (1754-1810)”, în: *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 7-8/1969, pp. 791-816.
- BULAT, Toma G., „Tipografia Mitropoliei Bucureștilor între anii 1810-1864”, în: *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 5-6/1972, pp. 583-590.
- BUZEREA Al. Alexie, „Cultura muzică românească de tradiția bizantină din sec. al XIX – lea”, 1999
- CERNĂTESCU, Cătălin, „Note despre Heirmologion Kalophonikon de Petros Efesiu și notația alfabetică”, în: *Tradiția muzicală a irmoaselor calofonice în limba română (secolele XVIII-XXI)* (teză de doctorat), Universitatea Națională de Muzică din București, București, 2019.
- CERNOVODEANU, Paul, „Evoluția Moldovei și Țării Românești”, în: Paul CERNOVODEANU; Nicolae EDROIU (eds), *Istoria Românilor*, vol. VI – *Românii între Europa clasică și Europa luminilor (1711-1821)*, Editura Enciclopedică, București, 2002, pp. 30-38.
- CERNOVODEANU, Paul, „Mentalități și solidarități”, în: Paul CERNOVODEANU; Nicolae EDROIU (eds), *Istoria Românilor*, vol. VI – *Românii între Europa clasică și Europa luminilor (1711-1821)*, Editura Enciclopedică, București, 2002, pp. 435-441.
- CERNOVODEANU, Paul, „Muzica”, în: Paul CERNOVODEANU; Nicolae EDROIU (eds), *Istoria Românilor*, vol. VI – *Românii între Europa clasică și Europa luminilor (1711-1821)*, Editura Enciclopedică, București, 2002, pp. 907-908.
- CERNOVODEANU, Paul, „Regresiunea otomană”, în: Paul CERNOVODEANU; Nicolae EDROIU (eds), *Istoria Românilor*, vol. VI – *Românii între Europa clasică și Europa luminilor (1711-1821)*, Editura Enciclopedică, București, 2002, pp. 9-16.
- CIOBANU, Gheorghe, „Muzica bisericească la români”, în: *Studii de etnomuzicologie și bizantinologie*, București, 1974.

CIOBANU, V., „Principatele Române în cadrul Problemei Orientale în perioada Revoluției franceze și a războaielor napoleoniene (1789-1815)”, în: Paul CERNOVODEANU; Nicolae EDROIU (eds), *Istoria Românilor*, vol. VI – *Românii între Europa clasică și Europa luminilor (1711-1821)*, Editura Enciclopedică, București, 2002, pp. 623-629.

CIUREA, Pr. Alexandru I., „Câteva aspecte esențiale ale regimului turco-fanariot în Istoria Bisericii Ortodoxe din România”, în: *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 7-8/1971, pp. 838-843.

COCORA, Pr. Gabriel, „Episcopul Inochentie al Buzăului (24 ianuarie 1873 – 13 noiembrie 1893)”, în: *Glasul Bisericii*, nr. 7-8/1962, pp. 701-723.

COCORA, Pr. Gabriel, „Tipografia și tipăriturile de la Episcopia Buzăului”, în: *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 3-4/1960, pp. 286-331; *Glasul Bisericii*, nr. 1-2/1968, pp. 125-137.

COCORA, Pr. Gabriel, „Școala de psaltichie de la Buzău”, în: *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 9-10/1960, pp. 844-871.

CONSTANTINIU, Florin, „Mișcarea de emancipare națională în Moldova și Țara Românească”, în: Paul CERNOVODEANU; Nicolae Edroiu (eds), *Istoria Românilor*, vol. VI – *Românii între Europa clasică și Europa luminilor (1711-1821)*, Editura Enciclopedică, București, 2002, pp. 512-522.

CONSTANTINIU, Florin, „Reformele lui Constantin Mavrocordat și Alexandru Ipsilanti”, în: Paul CERNOVODEANU; Nicolae Edroiu (eds), *Istoria Românilor*, vol. VI – *Românii între Europa clasică și Europa luminilor (1711-1821)*, Editura Enciclopedică, București, 2002, pp. 500-511.

CORFUS, Ilie, „Însemnări. Știri noi din timpul pribegiei mitropolitului Dionisie Lupu (1821-1825)”, în: *Mitropolia Olteniei*, nr. 3-4/1958, pp. 234-239.

CORFUS, Ilie, „Cronica meșteșugarului Ioan Dobrescu (1802-1830)”, în: *Studii și articole de istorie*, vol. VIII, București, 1966, pp. 309-403.

COSMA, Viorel, „Mențiuni istorice românești privitoare la interpretare în muzica bizantină (sec. XIV-XVIII)”, în: *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 9-10/1967, pp. 1051-1056.

DIȚĂ, Alexandru V., „Cuvânt înainte”, în: Dionisie Fotino, *Istoria generală a Daciei sau a Transilvaniei, Țării Munteneste și a Moldovei*, traducere George Sion, editura Valahia, București, 2008, pp. VII-XIII.

ELIAN, Alexandru, „Din legăturile Mitropolitului Moscovei Platon cu clericii români”, în: *Ortodoxia*, nr. 2/1960, pp. 179-195.

ELIAN, Alexandru, „Legăturile Mitropoliei Ungrovlahiei cu Patriarhia de Constantinopol și cu celelalte Biserici Ortodoxe de la întemeiere până la 1800”, în: *Istoria Mitropoliei Țării Românești*, editura Trinitas, București, 2010, pp. 493-561.

ERBICEANU, Constantin, „Dedicația lui Macarie cântărețul către Mitropolitul Grigorie”, în: *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 1/1908.

ERBICEANU, Constantin, „Două discursuri ale lui Macarie, Protopsaltul Mitropoliei Ungrovlahiei”, în: *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 3/1899, pp. 330-338.

ERBICEANU, Constantin, „Întâia carte de cântări bisericești în românește cunoscută până acum”, în: *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 3/1897, pp. 292-304.

ERBICEANU, Constantin, „Macarie Ieromonahul, psaltul școlei din București și reformatorul sistemului vechi de psaltichie”, în: *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 9/1893.

GHEORGHITĂ, Nicolae, „The Anastasimatarion of Dionysios Photeinos. The Exegeses Theory in the Romanian Tradition”, în: *Acta Musicae Byzantinae*, vol. IV, Centrul de Studii Bizantine, Iași, May 2002, pp. 99-109.

GHEORGHITĂ, Nicolae, „Macarie Ieromonahul”, în: *Dicționar de muzică bisericească românească*, coord.: Pr. Nicu MOLDOVEANU, Pr. Nicolae NECULA, Pr. Vasile STANCIU, București, Ed. Basilica, pp. 392-393.

GHEORGHITĂ, Nicolae, „De la neumă la interpretare sau despre procesul componistic în muzica bizantină”, *Studii și cercetări de Istoria Artei, seria Teatru, Muzică, Cinematografie*, S.N, tom 7-9 (51-53), pp. 87-102

GHENEA, Cristian, „Creații muzicale în veacurile trecute”, în: *Muzica XIV*, nr. 6/1964.

GHEORGHIU, Diac. Alexandru, „240 de ani (1770-2010) de la nașterea lui Macarie Ieromonahul, Protopsaltul Țării Românești”, în: *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 1/2010, pp. 299-307.

ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΥ, Εμμανουήλ Στ., „Πέτρος Μανουήλ Εφισιος (1840). Πρωτοψαλτης, διδάσκαλος της Ψαλτικής, μελοποιός, πρωτοπόρος της ψαλτικής τυπογραφίας”, în: Εμμανουήλ Στ. Γιαννοπούλου, ΠΕΤΡΟΥ ΜΑΝΟΥΗΛ ΕΦΕΣΙΟΥ (†1840) *ΠΟΛΥΕΛΕΟΙ ΚΑΙ ΕΚΛΟΓΕΣ ΑΝΑΣΤΑΣΙΜΑ ΕΩΘΙΝΑ ΔΟΞΑΣΤΙΚΑ*, Tesalonic, 2019.

IONAȘCU, Stelian, „Inspirație și revelație în cântarea bisericească”, în: *Misiunea parohiei și a Mănăstirii într-o lume în continuă schimbare. Lucrările simpozionului internațional de Teologie, Istorie, Muzicologie și Artă 3-4 noiembrie 2015*, vol. II, Cluj-Napoca, Ed. Renașterea, 2016.

GORDON, Vasile (coord.), Adrian IVAN, Nicușor BELDIMAN, *Omiletica*, Editura Basilica, București, 2015.

IONAȘCU, Stelian, *Teoria muzicii psaltice pentru seminariile teologice și școlile de cântăreți*, București, Ed. Sofia, 2006.

IONESCU, Gheorghe C., „Macarie Ieromonahul, dascăl de psaltichie și epistat al școlilor de musicie din Țara Românească”, în: Gheorghe C. IONESCU, *Studii de Muzicologie și Bizantinologie*, București, 1997, pp. 42-78.

IONESCU, Gheorghe C., „Macarie Ieromonahul și opera de românire a cântărilor psaltice”, în: *Studii și cercetări de istoria artei*, nr. 39/1992, pp. 44-51.

IORGA, Nicolae, „Reformele în Biserică ale lui Constantin-Vodă Mavrocordat”, în: *Ramuri*, nr. 3/1 februarie 1909.

KITROMILIDES, Paschalis M., „The legacy of the French Revolution: Orthodoxy and nationalism”, în: Michael ANGOLD (ed.), *The Cambridge History of Christianity*, vol. 5 – *Eastern Christianity*, Cambridge University Press, 2008, pp. 229-252.

LAPEDATU, Alexandru, „Catagrafia bisericilor bucureștene la 1810”, în: *Biserica Ortodoxă Română*, 1907 și extras, Tipografia Cărilor Bisericești, București, 1908.

LAURIAN, Dimitrie August, „Un cântăreț uitat”, în: Constantin MOHANU (ed.), *Anton Pann. Între spiritul balcanic și mirajul Europei*, pp. 37-39.

MANOLACHE, Pr. Mihai, „Biserica din Țara Românească în timpul domnitorului Alexandru Ipsilanti (1774-1782)”, în: *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 7-8/1966, pp. 808-835.

MANOLACHE, Pr. Mihai, „Viața și activitatea episcopului Chesarie al Râmnicului (1773-1780)”, în: *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 1-2/1966, pp. 129-151.

MANTRAN, Robert, „Începuturile «Chestiunii Orientului» (1774-1839)”, în: Robert MANTRAN (coord.), *Istoria Imperiului Otoman*, traducere Cristina BÎRSAN, editura All, București, 2001, pp. 358-389.

MARIN, Ierod. Dionisie, „Macarie Ieromonahul la 120 de ani de la moartea lui 1836-1956”, în: *Mitropolia Moldovei*, nr. 3-4/1956.

MASTERS, Bruce, „Christians in a changing world”, în: Faroqhi, Suraiya N. (ed.), *The Cambridge History of Turkey*, vol. 3 – *The Later Ottoman Empire (1603-1839)*, Cambridge University Press, 2006, pp. 272-282.

- MOISESCU, Pr. Gheorghe I., „O sută de ani de la moartea lui Anton Pann, 1854-1954”, în: *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 1-2/1954, pp. 162-191.
- MOISIL, Costin, „Anastasimatarul, de la manuscris la tipăritură. O istorie comparativă a diferitelor ediții”
- MOISIL, Costin, „Prefaceri în muzica bisericească din Principatele Române în secolul al XIX-lea”
- MOISIL, Costin, „Schiță a unei metode de transcriere a cântărilor în stilul nou stihiraric”, în: *Studii și cercetări de Istoria Artei*, tom 3 (serie nouă), București, 2009, pp. 59-73.
- MOLDOVEANU, Pr. Nicu, „Cercetări asupra manuscriselor muzicale bizantine din Biblioteca Națională de la Viena”, în: *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 3-4/1984, pp. 238-345.
- MOLDOVEANU, Pr. Nicu, „Macarie Ieromonahul (1770-1836), traducător, compozitor, copist, tipograf”, în: *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 1-2/1990.
- MOLDOVEANU, Pr. Nicu, „Manuscrise muzicale cu notație antechrisantică din Biblioteca Sfântului Sinod și Biblioteca Palatului patriarhal din București”, în: *Glasul Bisericii*, nr. 7-8/1975.
- MOLDOVEANU, Pr. Nicu, „Muzica bisericească la români în secolul al XIX-lea”, în: *Glasul Bisericii*, nr. 11-12/1982.
- MORGAN, Maureen M., „The ‘Three Teachers’ and their Place in the History of Greek Church Music”, în: Miloš Velimirović (ed.), *Studies in Eastern Chant*, vol. II, Londra, 1971.
- NANIESCU, Iosif, „Cuvânt funebru pentru răposatul întru fericire Chesarie episcopul Buzăului”, în: *Biserica Ortodoxă Română*, 1892-1893, p. 20.
- OCTAVIAN, Nicu, „Prezența clerului Bisericii Ortodoxe Române în luptele poporului pentru dreptate socială și independență națională”, în: *Glasul Bisericii*, nr. 1-2/1978, pp. 139-155.
- PAPACOSTEA, Victor, „Date noi despre viața și opera lui Dionisie Fotino”, în: *Balcania*, nr. 7/1944, pp. 311-331 și în volumul: Victor PAPACOSTEA, *Civilizație românească și civilizație balcanică. Studii istorice*, editura Eminescu, București, 1983, pp. 463-476.
- PAPACOSTEA, Victor, „Ilie Fotino”, în: Victor PAPACOSTEA, *Civilizație românească și civilizație balcanică. Studii istorice*, editura Eminescu, București, 1983, pp. 477-498.
- PAPACOSTEA, Victor, „La fondation de L’«Académie Grecque» de Bucarest. Les origines de l’erreur de datation et sa pénétration dans l’historiographie”, în: Victor Papacostea, *Civilizație*

românească și civilizație balcanică. *Studii istorice*, editura Eminescu, București, 1983, pp. 283-329.

PAPADIMA, Ovidiu, „Anton Pann la Râmnicu Vâlcea”, în: Constantin MOHANU (ed.), *Anton Pann. Între spiritul balcanic și mirajul Europei*, editura Ager, București, 2005, pp. 186-190.

PATRINELLIS, Christos, „Protopsalte, Lampadarii, and Domestikoi of the Great Church during the post-Byzantine period (1453-1821)”, în: Miloš VELIMIROVIĆ (ed.), *Studies in Eastern Chant*, vol. III, Londra, 1973.

PĂCURARIU, Pr. Mircea, „Contribuția monahismului la promovarea culturii românești”, în: *Monahismul ortodox românesc*, vol. 2 – *Contribuții ale monahismului ortodox românesc la nivel național și internațional*, editura Basilica, București, 2016, pp. 177-242.

PĂCURARIU, Pr. Mircea, „Dicasteria și consistoriul Mitropoliei Ungrovlahiei”, în: *Istoria Mitropoliei Țării Românești*, editura Trinitas, București, 2010, pp. 615-652.

PĂCURARIU, Pr. Mircea, „Mănăstirile ortodoxe din Țara Românească și Moldova în secolele XIV-XVIII și rolul lor în apărarea Ortodoxiei”, în: *Monahismul ortodox românesc*, vol. 1 – *Istorie, contribuții și repertoriizare*, editura Basilica, București, 2014, pp. 383-480.

PETRESCU, Pr. I.D., „Manuscrisele psaltice din secolul al XVIII-lea”, în: *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 3-4/1934.

PLATON, Gheorghe, „Restaurarea domniilor naționale (1821-1828)”, în: Dan Berindei (ed.), *Istoria Românilor*, vol. VII, tom I – *Constituirea României moderne (1821-1878)*, Editura Enciclopedică, București, 2003, pp. 55-72.

PLĂMĂDEALĂ, †Antonie, „Clerici ortodocși, ctitori de limbă și cultură românească”, în: *Biserica în misiune. Patriarhia Română la ceas aniversar*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2005, pp. 571-665.

POP, Vasile Gr., „Anton Pann”, în: Constantin Mohanu (ed.), *Anton Pann. Între spiritul balcanic și mirajul Europei*, p. 40.

POPESCU, Adrian N., „Două sute de ani de învățământ seminarial ortodox în București”, în: *Almanah bisericesc*, Sfânta Arhiepiscopie a Bucureștilor, 1998, pp. 135-143.

POPESCU, Pr. Nicolae M., „Ediția prohodului Ieromonahului Macarie și edițiile altora”, în: *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 4/1908, pp. 427-441.

POPESCU, Pr. Nicolae M., „Chipuri de preoți. Ioniță Năpârcă. Cucuzelul românilor – 1822”, în: *Apostolul*, nr. 13-14/1930, pp. 222-224.

- POPESCU, Pr. Nicolae M., „Notația muzicală alfabetică a lui Petru Efesiu”, în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 10/1909, pp. 1190-1198.
- POPESCU, Pr. Nicolae M., „Știri noi despre Macarie Ieromonahul, dascălul de cântări și directorul tipografiei din Mănăstirea Căldărușani”, în: *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 9/1915.
- RĂMUREANU, Pr. Ioan, „Legăturile Mitropoliei Ungrovlahiei cu Patriarhia de Constantinopol și cu celelalte Biserici Ortodoxe de la 1800 până la recunoașterea autocefaliei bisericii noastre”, în: *Istoria Mitropoliei Țării Românești*, editura Trinitas, București, 2010, pp. 562-614.
- REGLEANU, Mihail, „Mitropolitul Dionisie Lupu”, în: *Mitropolia Olteniei*, nr. 5-6/1959, pp. 255-285.
- SACERDOȚEANU, Aurelian, „Tipografia Episcopiei Râmnicului (1705-1825)”, în: *Mitropolia Olteniei*, nr. 5-6/1960, p. 532.
- SIMEDREA, †Tit, „Tiparul bucureștean de carte bisericească în anii 1740-1750”, în: *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 9-10/1965, pp. 762-863 și extras, București, 1965, 100 pp.
- SIMONESCU, Dan, „Cea mai veche colecție tipărită de documente românești”, în: *Mitropolia Olteniei*, nr. 5-6/1970, pp. 496-498.
- STANCIU, Vasile, *Muzica Bisericească ortodoxă din Transilvania*, Cluj-Napoca, Editura Presa Universitară, 1996.
- STANCIU, Vasile, „Aspecte ale românilor cântărilor bisericești în colecții transilvănene din secolele XIX–XXI”, în: *Lucrările Simpozionului internațional de muzicologie bizantină: 300 de ani de românire (1713-2013)*, Universitatea Națională de Muzică din București (eds. Nicolae Gheorghică, Costin Moisil, Daniel Suceava), Editura Universității Naționale de Muzică București, 2013, pp. 421-440.
- STANCIU, Vasile, „Muzica liturgică în dimensiunea ei patristică și canonică”, *Studia Universitatis Babeș-Bolyai Theologia Orthodoxa*, 2 (1994), pp. 65-83
- STATHIS, Gregorio, „I sistemi alfabetici di scrittura musicale per scrivere la musica bizantina nel periodo 1790-1850”, Congresul al XIV-lea de Studii Bizantine, 6-12 septembrie 1974.
- STĂNCULESCU, Ioan F., „Reforme, rânduieli și stări bisericești în epoca fanariotă”, în: *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 5-6/1963, pp. 522-545.

- ȘERBAN, Marius-Nicolae, „Cântăreți și cărți de muzică bisericească din prima jumătate a secolului al XX-lea”, în: *Patrimoniul cultural național scris în capitala României Mari*, București, 2019, pp. 119-135.
- ȘERBĂNESCU, Pr. Nicolae, „Mitropoliții Ungrovlahiei”, în: *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 7-10/1959, pp. 805-807; republicat în: *Istoria Mitropoliei Țării Românești*, editura Trinitas, București, 2010, pp. 131-352.
- ȘTEFĂNESCU, †Melchisedec, „Memoriu pentru cântările bisericesci în România”, în: *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 6/1881, pp. 11-47.
- TEODORESCU, Barbu, „Cultura în cuprinsul Mitropoliei Ungrovlahiei. Cărturari, tipografi, biblioteci, școli”, în: *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 7-10/1959, pp. 826-888; republicat în: *Istoria Mitropoliei Țării Românești*, editura Trinitas, București, 2010, pp. 353-406.
- TUDOR, S., „Filotei monahul de la Cozia, imnograf român”, în: *Mitropolia Olteniei*, nr. 1-3/1953, pp. 20-35.
- TURCU, Nicolae C., „Viața și activitatea cultural-tipografică a episcopului Mitrofan al Buzăului”, în: *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 3-4/1965, pp. 280-297.
- ȚEPELEA, G.F., „Mineiele de la Râmnic. Contribuția lor la dezvoltarea limbii române literare și la biruința ei definitivă ca limbă de cult”, în: *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 3-4/1966, pp. 369-386.
- VIANU, Tudor, „Anton Pann”, în: Constantin Mohanu (ed.), *Anton Pann. Între spiritul balcanic și mirajul Europei*, pp. 111-115.
- VÎRTOSU, Emil, „Din viața și activitatea mitropolitului Dionisie Lupul”, în: *Mitropolia Olteniei*, nr. 4-5/1956, pp. 187-254.
- VLAD, Matei D., „Locul lui Constantin Mavrocordat în istoria românilor din secolul al XVIII-lea”, în: *Revista de Istorie*, tom 37, martie 1984.